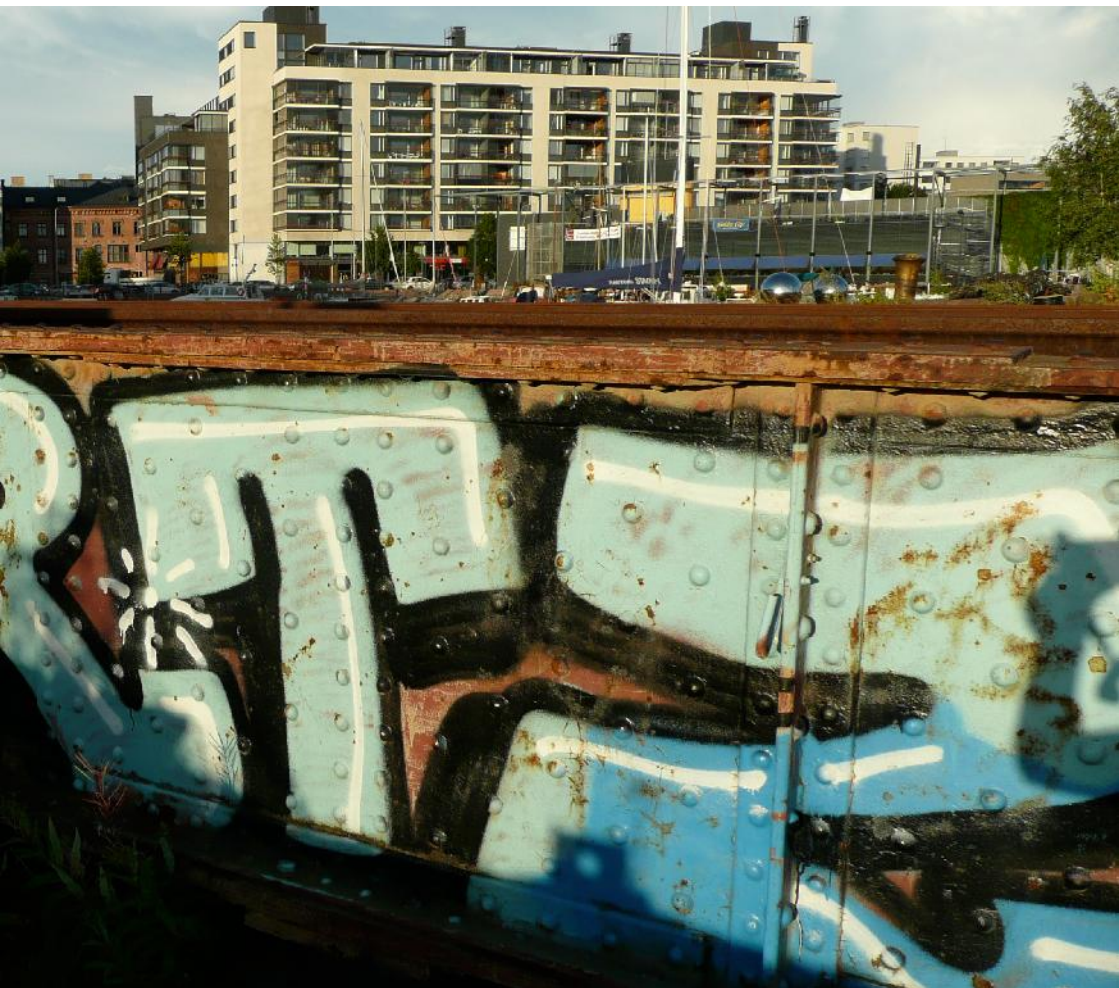


ICOMOS 1/2009

SUOMEN OSASTON JÄSENTIEDOTE



KAUPUNKIMAISEMAN JATKUVUUS JA MUUTOKSET

KAUPUNKIMAISEMAN JATKUVUUS JA MUUTOKSET

KAUPUNKIMAISEMAN JATKUVUUS JA MUUTOKSET Marianne Lehtimäki ja Leena Makkonen	3
QUÉBEC JA KAUPUNKIKOMITEAN VUOSIKOKOUS Leena Makkonen	7
KAUPUNKIYMPÄRISTÖJEN KEHITTÄMISHANKKEET JA HISTORIALLINEN JATKUVUUS Mikko Härö	12
OSALLISUUS JA INSTITUTIONAALINEN RAKENNUSSUOJELU Maunu Häyrynen	16
RAKENNETTU KULTTUURIPERINTÖ JA TALOUS – MIHIN MEILLÄ ON VARAA? Panu Lehtovuori	20
KAUPUNKIYMPÄRISTÖJEN KEHITTÄMISEN AGENDA Marianne Lehtimäki	28
BERNARD M. FEILDEN 11.9.1919 - 14.10.2008 Maija Kairamo	33

Jäsentiedotteen 1/2009 toimittivat Marianne Lehtimäki ja Leena Makkonen

ISSN 1237-4148

KANSIKUVA Veikko Björk

TAITTO Marjo Vepsä (kansi) & Reetta Amper

KAUPUNKIMAISEMAN JATKUVUUS JA MUUTOKSET

Marianne Lehtimäki ja Leena Makkonen

Keväällä 2007 pidetyn Suomen ICOMOS-osaston 40-vuotisjuhlaseminaarin teemana oli kaupunkisuojaus. Tavoitteena oli esitellä niin kaupunkiemme suojelun historiaa kuin ajan-kohtaisia kehityshankkeita. Seminaariin osallistui myös nelisenkymmentä ulkomaista ICOMOSin kaupunkikomitean (CIVVIH) jäsentä. Komitea järjesti seminaarin päätteeksi suljetun työseminaarin ja vuosikokouksen Helsingissä. Työseminaarin tarkoituksena oli keskustella ”historiallinen urbaani maisema”-käsitteestä (”HUL”), joka oli noussut UNESCON Wienissä 2005 järjestämän konferenssin julistuksessa keskeiseksi termiksi.¹

UNESCON konferenssissa oli käsitelty maailmanperintöä suhteessa nykyarkkitehtuuriin. Uudella termistöllä pyrittiin ottamaan haltuun kaupunkimaisemassa tapahtuvia kompleksisia ja suurimittakaavaisia muutoksia sekä soveltamaan kulttuurimaiseman suojelun metodologiaa kaupunkisuojaan. Tämän seurauksena ICOMOSin tieteellinen neuvosto oli pyytänyt CIVVIHiä ja kulttuurimaisemakomiteaa (IFLA) analysoimaan HUL-käsitteen käyttökelpoisuutta.

Uusi käsite toi mukanaan monia kysymyksiä työseminaarin pohdittavaksi. Mihin ”historiallinen urbaani maisema” viittaa ja miten se rajautuu? Minkälaisilla kaupunkisuojaus-terministöllä ylipäänsä operoidaan paikallisesti ja kansainvälisesti? Miten eri käsitteistöt suhtautuvat toisiinsa? Mikä on historiallisen urbaanin maiseman käsitteen suhde esimerkiksi ”ainutlaatuisen yleismaailmalliseen arvoon” (outstanding universal value)? Voidaanko laajamittakaavaista ”historiallista urbaania maisemaa” vaalia ja

hallinnoida olemassa olevilla suojelutyökaluilla?²

CIVVIH työseminääri oli kiihkeän monisanainen ja asian käsittelyssään polveileva. Pohjoismaiset ja anglosaksiset kokousedustajat (mukaan lukien Australia, USA ja Kanada) edustivat pragmaattista lähestymistapaa analysoiden suojeluprosessien hallintaa ja työkaluja kun taas etenkin romaanisen kielialueen edustajat keskittyivät pikemminkin retorisen argumentoinnin terävöittämiseen sekä esimerkitapusten analysointiin. Aiheeseensa tempautunut ja jopa väittelynhaluinen CIVVIHin Helsingin työseminääri jatkui nettikeskustelulla, johon myös tämän lehden toimittajia pyydettiin osallistumaan kirjallisella puheenvuorolla.

Keskityimme paperissamme muutamien keskeisten hallintotyökalujen ja prosessien kehittämishankkeiden esittelyyn. Kuvasimme SUIT-³ SAVE-⁴ ja DIVE-⁵ analyysityökalut, Suomen maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteita sekä Helsingin kaupungin osallistumismenettelyjä. Valmistelutyöhön osallistui myös kulttuurimaisemakomitean Suomen äänestävä edustaja arkkitehti Mona Schalin.

Valmistellessamme panostamme nettikeskusteluun pysähdyimme jalkautamaan nettikeskustelun kannanottoja ja esimerkkejä suomalaisen todellisuuteen. Totesimme että vaikka meillä ei olla pystyttämässä (2007 syksyllä) ikonisia hankkeita tai suuria infrastruktuureja historiallisen kaupunkirakenteen tuntumaan, kaupunkimaiseman historiallisten jatkuvuus- ja arkkitehtonisten laatutekijöiden vaaliminen on jäänyt täälläkin kilpailuta-

louden marginaaliin niin kasvavissa kuin taantuvissa kaupungeissa.

Saimme ajatuksen järjestää kotimaisen CIVVIH-seminaarin, jonne kutuisimme kulttuuriympäristöalan toimijoita sekä sellaisia laajakatseisia kaupunkitutkijoita, joiden käsitteistön sisältyisi kulttuurimaisema. Pysimme heitä arviomaan mitä kaupunkimaiselle kulttuuriperinnölle ja rakennetulle ympäristölle on täällä tapahtumassa. Seminaari järjestettiin lokakuussa 2008 kaupunkisuunnitteluviraston auditoriossa Helsingissä. Alustukset pohjustivat keskusteluja, joissa kartoitettiin kansainvälisiä suosituksia, taloudellisten tekijöiden vaikutusta kaupunkikuvaan, osallisuutta ja asiantuntijoiden muuttuvia rooleja. Käsillä oleva lehti sisältää seminaarin esitelmiä muokattuina artikkeleiksi.

Kiitämme vielä kerran puhujia ja osallistujia kiinnostavista puheenvuoroista! Uskomme, että tämä lehti myötävaikuttaa osaltaan keskustelujen jatkumiseen edistäen ajattelumme, käsitteistömme ja työmenetelmiemme kehittämistä.

Helsingissä tammikuussa 2009

Marianne Lehtimäki

ja

Leena Makkonen

ICOMOS kaupunkikomitea

1 "Vienna memorandum" löytyy esimerkiksi [unesco.org-sivuilta](http://unesco.org-sivuilta/uploads/activities/documents/activity-47-2.pdf)

[/uploads/activities/documents/activity-47-2.pdf](http://uploads/activities/documents/activity-47-2.pdf).

2 Michal Firestone, HUL initiative - Draft Summary, November 2007, CIVVIH:n sisäinen moniste, 12 sivua.

3 SUIT on lyhemys hankenimestä "Sustainable Development of Urban historic Areas through an active Integration within Towns" (2004). Euroopan komission aloitteesta syntynyt tutkimushanke pyrkii kehittämään historiallisissa kaupunkiympäristöissä tapahtuvien muutosten ympäristövaikutusten analyysin (EIA) ja strategisen ympäristöanalyysin (SEA) käyttöä. Lisätietoja löytyy [europa.eu.-komission sivuilla](http://europa.eu.-komission-sivuilta/comm/environmant/eia/home.htm)

4 SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment) on Tanskan ympäristöhallinnon vuonna 1997 kehittämä analyysityökalu rakennusten ja kaupunkien arkkitehtonisten ja kulttuurihistoriallisten suojeluarvojen kartoittamiseen ja rekisteröintiin. Siihen sisältyvät pohjamateriaalin kerääminen, kenttätöväihe ja kaupunkiatlaksen valmistaminen. Menetelmästä on tehty myös vientiversio Inter-SAVE, jota on käytetty muun muassa Baltian maissa. Nyt on käynnissä SAVE-menetelmän kehittämishanke. Lisätietoja esimerkiksi osoitteesta sns.dk, jossa on SAVE-ohjeistus polulla byer-byg/Netpub/saveorg/indhold.htm.

5 DIVE; Describe, Illustrate, Value, Enable; norjalaisten kehittämä analyysityökalu lähimmä heidän kehittämänsä stedsanalyse-mallin pohjalta. Menetelmä sisältää neljä itsenäistä osaa, jonka avulla voidaan tuottaa havainnollista materiaalia ja matriiseja julkisen käsittelyn ja päätöksenteon pohjaksi. Kehitystyö lähti Riksantikvarenin aloitteesta, ja se tehtiin Suomen Museoviraston vetämän Sustainable Historic Towns – Urban Heritage as an Asset of Development-hankkeen osana vuosina 2003-05. Menetelmän testaus jatkui Co-Herit-hankkeena 2006-08. Lisätietoja löytyy ra.no-sivuilla hakusanalla DIVE.



HUL – "historic urban landscape"-käsitteen avulla pyritään ottamaan haltuun kaupunkimaisemassa tapahtuvia suurimittakaavaisia muutoksia. Hankesuunnitelma Göteborgin pääpostin muuttamisesta luksushotelliksi on kuvaava esimerkki. Pääpostia laajennettaisiin kahdella korkealla lasitornilla, jotka nousisivat hallitsemaan kaupunkisilhuettia lähes koko historiallisessa keskustassa.

Tämän sivun kuvissa pääposti ja seuraavalla sivulla hollantilaisen kaupunkimallin mukaan 1600-luvulla rakennettu satamakanava helmikuussa 2009 sekä samoihin paikkoihin sijoitetut hankeillust-raatiot paikallislehdestä. Hankkeen takana on sama norjalainen sijoittaja kuin Helsingin kanaaliterminaalin hotellihankkeessa.



Valokuvat Marianne Lehtimäki, suunnitelmät GP (Göteborgs Posten) kotisivuilta 15.2.2008.

QUÉBEC JA KAUPUNKIKOMITEAN VUOSIKOKOUS

Leena Makkonen



Aikanaan kaupunkikuvaa hallinnut mahtavankokoinen parlamenttitalo on hävinnyt asemansa naapurustoon nousseille tornitaloille. Québec 2008.

Kaupunkiympäristöihin kohdistuvat muutokset ovat nykymaailmassa rajuja. Rakentamisen tahti on valtava, liikenne lisääntyy lisääntymistään, massaturismi kuluttaa kulttuuriympäristöä. Lisäksi ilmastomuutos ja energiakysymykset vaikuttavat paitsi uuden rakentamiseen myös olemassa olevaan rakennuskantaan ja tulevat jatkossa aiheuttamaan päänvaivaa myös suhteessa rakennetun ympäristön arvoihin.

Muutos ja kulttuurihistorialliset arvot kaupungeissa –teema oli eri muodossa esillä myös Kanadassa syksyllä 2008 järjestetyssä kaupunkikomitean (CIVVIH) vuosikokouksessa ja ICOMOS-symposiumissa. Kaupunkikomitean lähtökohtana on että kaupungit ovat elävän elämän keskuksia ja jatkuvat muutokset kuuluvat niiden ominaislaatuun. Globaalissa maailmassa muutosten hallinta on kuitenkin käynyt yhä vaikeammaksi. Muutos-

paineet ovat suuria, kun kaupungit kilpailevat vetovoimasta. Esimerkkejä wau-arkkitehtuurin negatiivisista vaikutuksista kiertää jatkuvasti asiantuntijoiden sähköpostilistoilla. Viimeisin esimerkki on belgialaisen pikkukaupungin Tournai'n kirkon vierelle viireillä oleva hotelli-ilmestys.

Kaupunkikomitean vuositapaamisessa oli keskustelun aiheena uusien kaupunkisuojelelun ja suunnittelun koskevien periaatteiden tarve. Aikaisemmat kansainväliset julistukset eivät enää sisällöllisesti täysin vastaa nykyhetken nopeaa ja voimakasta kehitystä. CIVVIH onkin Unescon pyynnöstä tuoreuttamassa Washingtonissa 1987 annettua, kaupunkisuojeelukysymyksissä keskeistä julistusta historiallisten kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden suojelelun. Julistus koskee sekä suuria että pieniä kokonaisuuksia, kaupungeja, kaupunginosia tai kortte-

leita rakennettuine ja luonnonympäristöineen.

Muokattavana olevan julistusluonnoksen mukaan historiallisen kaupungin yhtenäisyyden ja eheyden säilymisen kannalta oleellisista on olemassa olevan kaupunkirakenteen sekä rakennetun ja rakentamattoman välisen suhteen huomioon ottaminen. Uuden suunnittelu kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön edellyttää perusteellista analyysia olemassa olevan ympäristön ominaispiirteistä. Muutosta ei tulisi nähdä ainoastaan uhkana vaan myös mahdollisuutena kohottaa kulttuurihistoriallisesti merkittävien alueiden laatua. Kun muutokset sovitetaan vanhaan sitä kunnioittaen, ne voivat rikastuttaa ympäristöä positiivisesti muodostua positiiviseksi. Luonnoksessa viitataan Nairobin asiakirjaan (Unesco 1976), jossa kokonaisuuden tasapainoon vaikuttavia tekijöitä on eritelty yksityiskohtaisesti.

CIVVIH:in luonnoksessa korostetaan yhteistoimintaa asukkaiden ja asiantuntijoiden kesken. Kansainvälisen järjestön piirissä on monia maita, joissa osallistumisprosessien kehittäminen on vielä lapsenkengissä. Suomessa maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää asukkaiden kuulemista. Meilläkin on kuitenkin paljon kehittämisen varaa – lain kirjainta on pakko noudattaa, mutta kuitenkin aito vuorovaikutus ontuu. Asukkaiden piirissä periaatteellinen vastustus on yleistä ja ehkä virkamiehilläkin on vielä oppimista. Aitoa asukasosallistumista ei ole helppo toteuttaa. Asiantuntijat ymmärtävät suuria kokonaisuuksia, mutta kaupunkilaiset, ympäristön aktiiviset käyttäjät, tuntevat parhaiten paikalliset olosuhteet. Osapuolten näkökantojen tarkoituksenmukainen painotus ei ole yksinkertaista.

Luonnoksessa tuodaan esiin myös erilaisia kulttuuriympäristöön liittyviä uhkia, kuten monessa paikassa ympäristöä kuluttavan turismin haittoja. Uhkia, niihin varautumista ja korjaamista käsitellään kuitenkin vain periaatteellisella tasolla ja suurta tulevaisuuden kysymystä, ilmastomuutosta, ei lainkaan. Sitä koskevaa aineistoa ja ohjeistusta onkin varmuudella tulossa ylen määrin monia muita kanavia pitkin.

Kuulimme vuositapaamisessa isäntämaan eri kaupunkien, Calgaryn, Toronton, Vancouverin sekä Montréalin ja tietysti Québecin asiantuntijoiden kertomana millä tolalla suojelukysymysten hoito niissä kussakin on juuri nyt. Vancouverissa, British Columbian suurimmassa kaupungissa on kovia kasvupaineita, keskustelu rakennusoikeuksien nostotarpeista käy vilkkaana. Puheenvuoron pitäjä esitteli kaupunkikuvaa, jossa vanha kadunvarsirakennus on saatu säilymään sijoittamalla takatontille huima tornitalo. Montréal osoittautui esimerkilliseksi suojelukysymysten hoitajaksi. Siellä työtä rakennusperinnön hoidon eteen on tehty pitkään. Kaupungissa toimii erityinen Bureau du Patrimoine, rakennusperintö-toimisto, joka tutkii ja luettelee arvokkaita kohteita sekä asettaa tavoitteita niiden suojelua varten. Kaupunki arvokohteiden omistajana toimii hyvänä esimerkkinä muille omistajille.

Isäntäkaupunki Québec ei jää jälkeen Montréalista. Rakennusperinnön arvoihin alettiin siellä kiinnittää huomiota jo 1800-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan alussa lainsäädäntöön saatiin määräyksiä rakennusperinnön hoidosta. Kaupungin toimesta on laadittu erityinen kulttuuriperinnön suojelustrategia, Politique du Patrimoine (2007). Suojelustrategiassa määritellään kaupungille kuuluva vastuu ra-

kennusperinnöstä. Myös Québecin kaupungin halutaan olevan esimerkkinä omistamansa rakennetun ympäristön ja kulttuuriomaisuuden hoitamisessa.

ICOMOS-symposiumin luentojen joukossa oli Québecin kulttuuriministeriön edustajan Dominique Malackin puheenvuoro, jossa hän esitteli uuden kulttuuriperintöluettelo koskevan www-sivuston. Sivuston sisältö on sekä asiantuntijoiden että asukkaiden käytettävissä. Luettelo kehitetään edelleen, tulossa on koko Québecin osavaltion kattava tietokanta, johon kulttuuriperinnön asiantuntijat tuovat kukin oman erityisalansa tietoja. Sivuille on tarkoitus koota niin kiinteää ja irtainta kuin myös immateriaalista kulttuuriperintöä koskeva tieto ja kertoa sen arvoista. Jatkossa myös yleisön tuottamaa tietoa otetaan vastaan. Tiedon paikkansapitävyys toki tarkistetaan ennen kuin se julkaistaan nettisivuilla. NykYTEKNIikka suo todella hyvät mahdollisuudet paitsi koota tietoa ja tuoda kulttuuriperinnön arvoja elävästi esiin, myös saada asukkaat kiinnostumaan omasta ympäristöstään.



Linnoitusmuuri rajaa Québecin uuden ja vanhan kaupunginosan.

Maailmanperintökohde Québec

ICOMOS-symposiumin ja kansainvälisten komiteoiden kokousten pitopaikkana Québec osoittautui antoisaksi ja rakennussuojelun asiantuntijoille kiinnostavaksi ympäristöksi. Vuonna 1985 maailmanperintökohteeksi julistettu vanha Québec on erinomaisesti säilynyt elävä kaupunginosa, joka leviittäytyy 11 neliökilometrin alueelle. Sitä kiertävät vuonna 1957 Kanadan historialliseksi monumentiksi julistetut 1600-luvulta peräisin olevat linnoitusmuurit. Pääosa korkealla kukkulalla sijaitsevan vanhan kaupungin rakennuskannasta on 1600- ja 1700-luvulta. Kaupunginosan ominaisuus onne on siellä elänee ja elävän kolmen kulttuurin perintöä, kanadalainen alkuasukasutus sekä ranskalainen ja brittiläinen vaikutus yhdessä ovat muokanneet kaupunkikuvaa sen 400-vuotisen historian aikana.

Vanhan kaupungin silhuettia hallitsee Québecin kuuluisa maamerkki, Château de Frontenac. Se on luksushotelli, jonka vanhin osa rakennettiin 1893 ja joka 1920-luvulla sai huikean, kauas näkyvän 20-kerroksisen torniosan newyorkilaisen arkkitehdin Bruce Price'n suunnittelemana. Hotelli onkin osuva symboli myös nyky-Québecille, sillä kaupunki on varsin suosittu turistikohde. Maailmanperintökohde on turistinsa ansainnut, ja se tietää tietysti kaupungille monenmoista hyvää. Mutta myös haittapuolet ovat nähtävissä. Vanha kaupunki on muuttunut tavallisen asujaimiston arkiympäristöstä pitkälti matkailijoita palvelevaksi hotell-, ravintola- ja matkamuistomyymäläkeskittymäksi. Päivittäistavarakaupat ja muut palvelut ovat kadonneet. Liikenne on lisääntynyt. Paikalliset viranomaiset toivovatkin, että jatkossa toimintoja voitaisiin saada paremmin hallintaan.



Rue St-Jean on vanhan kaupunginosan pääkatu. Taustalla näkyy Saint Laurent -joki.

Québeciläiset suojeleasiantuntijat kertoivat paikallisista ”pilvenpiirtäjämurheista”. Torneja on alkanut ilmestyä kaupunkikuvaan, mutta pääasiassa ne on saatu rajatuksi arvokkaimman, linnoitusmuurin ympäröimän vanhan kaupunginosan ulkopuolelle. Tulos on silti monessa paikoin aika kaoottinen, vanhaa ja uutta ei ole aina onnistuneella tavalla saatu yhdistetyksi. Esimerkiksi parlamenttitalon vierelle noussut Hilton-hotelli ja muutamat muut tornit eivät kaupunkikuvaa juurikaan paranna. Keskustelua aiheuttivat jo 1950-luvulla vanhassa osassa sijaitsevan tärkeän keskussairaalaan laajennustoimenpiteet. Tilaa laajentamiseen sen ympärillä oli niukalti, ainoa mahdollinen suunta oli ylöspäin. Vaikka ymmärrettiin tornin vaikutukset vanhan kaupungin silhuettiin, haluttiin kuitenkin säilyttää toiminta perinteisellä paikallaan eikä siirtää sairaalaa muurien ulkopuolelle. Myöskään hajasijoittaminen ei sairaanhoidollisista syistä ollut hyvä vaihtoehto. Näin siis sairaala sai torninsa. Pohdinta kuulostaa tutulta jos sitä vertaa Helsingin Meilahden sairaalan täydennysrakentamistoiimiin. Kun kyseessä ovat rakennusperinnön arvot ja yhtä aikaa sananmukaisesti elintärkeät toiminnot, johtaa valinta monesti kompromissiin. Belgialaisen kokousedustajan mukaan myös Brysselissä



Chateau de Frontenac -loistohotelli on muodostunut Québecin kaupungin symboliksi.

käydään parhaillaan samanlaista keskustelua L'Hôpital St. Pierre'n laajentamisprojektin tiimoilla.

Leena Makkonen, arkkitehti SAFA, TKT, toimii rakennussuojelun asiantuntijana Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa. Hän on Suomen äänestävää jäsen ICOMOSin kaupunkikomiteassa ja DOCOMOMOn Suomen työryhmän varapuheenjohtaja.

Kuvat: Leena Makkonen 2008



Vanhan kaupunginosan kapeat kadut ahtautuvat autojen paljoudesta.



Kaupunki hyötyy turismista. Pikkuhotelleja on vieri vieressä.

KAUPUNKIYMPÄRISTÖJEN KEHITTÄMISHANKKEET JA HISTORIAALLINEN JATKUVUUS

Mikko Härö

Voimassa oleva maankäyttö- ja rakennuslaki antaa suhteellisen hyvät edellytykset kaupunkien kulttuuriympäristöjen vaalimiselle. Maakuntamuseot vastaavat pääosasta museosektorin työtä kaupungeissa toimien hyvin ja aktiivisesti oli kyse sitten Helsingistä, Turusta, Tampereesta, Oulusta, Lahdesta tai vaikka Jyväskylästä. Näyttää siltä, että vaalimisessa tavallisesti myös onnistutaan.

Museoviraston näkökulmana on kaupunkien historiallisen jatkuvuuden turvaaminen. Virasto pyrkii keskustelemaan kaupunkiympäristöjen ja kaupunkien toimintojen kehittämisestä tämän tavoitteen pohjalta ymmärtäen kuitenkin myös toiminnallisia ja taloudellisia tarpeita. Niiden ei tarvitsisi ollakaan vastakkaisia intressejä. Parhaillaankin tällaista aktiivista, positiivista keskustelua käydään esimerkiksi Helsingin Senaatintorin eteläpuolen ns. Torikortteleiden kehittämisestä. Vaikka elävöittämisen haasteet ovat hankalia, ovat lähtökohdat hyvät. Paratipaikan arvot ovat tunnettuja ja tunnustettuja

Tilanne on toinen varsinaisissa liikekeskustoissa tai laita-alueiden brown field-alueilla. Niissä ei yhteistä keskusteltavaa kehittäjiä eikä aina kaavoittajienkaan näkökulmasta välttämättä löydy. Toisen hankalasti hallittavan ja harvoin yhteisiin synteeseihin johtavan kentän muodostavat räätälöidyt hankekaavat ja yksittäiset korjaushankkeet. Ne ovat myös konfliktia ja uutisherkkiä, ajankohtaisina esimerkkeinä Espoon Otaniemi ja Tapiola suur- ja lähimaisemia muuttavat

tornitalohankkeet sekä Helsingin Kattajanokan kärjen hotellihanke.

Ja ainakin oma kokemukseni on, että ne perinteiset rakennusoikeus ja pysäköintijärjestelyt ovat ensimmäisiä ja aina myös viimeisiä, tavallisesti myös ratkaisevia kysymyksiä niin pienimissä kuin suurimmissa muutoskaavoissa.

Kevyempiä prosesseja

Joskus suojelukin tuntuu tarpeettoman työläältä ja kehittämishankkeet pitkillä ja mutkaisilla. Sieltä täältä kuulee ajatuksia siitä, että maankäyttö- ja rakennuslaki onkin joiltakin osiltaan jo taakse jääneen suunnittelu- ja kontrolliyhteiskunnan jäänteitä. Osallistumismenettelytkin tuntuvat raskailta ja osalliset kovin moninaisilta. Ja osallisilta jää joskus havaitsematta, ettei mahdollisuus osallistua ole sama kuin mahdollisuus tai oikeus päättää kaavoista tai maankäytöstä.

Museovirkamieskin miettii, missä se todellinen valta on kaava- ja kehittämishankkeissa: omistajilla, kuntalaisilla, virkamiehillä, luottamushenkilöillä vai asiantuntijoilla? Keskusteluissa kukin taho sysää faktisen päätösvallan – tai ainakin vastuun ongelmista – aina toisaalle. Luottamusmiehet ja kuntalaiset uskovat erityisen herkästi, että virkamiehethän ne käytännössä pyörittävät koko ruljanssia. Ja yllättävän monesta näyttää siltä, kuin Museovirasto tai suojeluviranomaiset ne vasta varsinaisia päättäjiä olisivat. Olisivatpakin...

Hankekaavoitus on yksi tapa kehittää kaupunkia. Ovatko hankekaavat

mahdollisuus vai uhka, keino kaavoittaa hyviä hankkeita joustavasti ja tehokkaasti vai väline runnoa läpi taloudellisia intressejä ja rajuja kaupunkimaiseman muutoksia? Hankekaavoja on runsaasti kaiken kokoissa kaupungeissa. Tavallisesti ne tuodaan esiin kaupunkien kohtalonkysymyksiä joita olisi kaikille hyväksi olla epäilemättä ja ainakin olla niitä aktiivisesti vastustamatta.

Eri tahoilla on kuulutettu ja tutkittu uusia kaavoituskäytäntöjä. Niillä haetaan nopeampia prosesseja, toiminnallisia ja taloudellisia hyötyjä mutta myös rakentamisen ja ympäristön parempaa laatua. Painopisteenä näyttää olevan kehittäjien ja omistajien yhteistyön kehittäminen sekä yhteinen toimintamalli julkishallinnon suuntaan. Voivatko hankekaavat olla yksi ratkaisusta?

Toki museovirkamiestäkin houkuttaa ajatus ripeistä prosesseista ja yhteisten intressien synteeseistä. Menettely edellyttää kuitenkin osapuolten erittäin suurta keskinäistä luottamusta, vuorovaikutusta ja avoimuutta. Sellaisessa mitassa, etten ainakaan minä ole sitä vielä löytänyt. Oma kysymyksensä on myös päätöksentekijöiden eli luottamushenkilöiden sitouttaminen, samoin riski kansalaiskeskustelun ja kuntalaisten osallistumisen liiallisesta sivuuttamisesta.

Hankekaavoitus, esimerkki yhteistyöstä Mikkeliä

Keskustakortteleihin upotetut ja runnotut kauppakeskukset sekä niihin liittyvät toriparkit ovat edenneet vaihteittain suurimmista kaupungeista pienempiin. Hyviä esimerkkejä on vaikea löytää. Katetut, kaupalliset kaupunkitilat ovat harvoin arkkitehtuuriltaan tai suojeluratkaisuiltaan onnistuneita.

Parhaillaan ovat esillä Kuopion jälkeen esimerkiksi Mikkeli ja Pietarsaari. Esimerkkinä hankekaavoitukseen liittyvästä yhteistyöstä olkoon S-ryhmän Etelä-Savon osuuskaupan Mikkelin ydinkeskustaan ajama kaupallisten toimintojen laajennus.

Hankealue on osa kolmen korttelin ja toriympäristöjen muodostamaa valtakunnallisesti merkittävää kaupunkiympäristöä. Sen asemakaavahistorialliset arvot perustuvat C. L. Engelin yhä säilyneeseen kaavaratkaisuun, toreihin, aukioihin ja aksiaalisuuteen. Arvon osia ovat myös joukko hallinnon rakennuksia, tori-, kauppa- ja liiketoiminnan rakennuksia ja rakenteita sekä puistot ja liikenne.

Museovirasto odotti hankkeelta kaavallisten ajatusten ja kaupunkihistoriallisen kokonaisuuden jatkuvuuden turvaamista sekä aiemman rakennuskannan hallittua, oikein kohdentuvaa suojelua. Kohtuullisia vaatimuksia, ainakin minun mielestäni. Olennaista olisi myös uusien toimintojen luonteen ja mitoituksen määrittely siten, ettei synny tosiasiaa ratkaisemattomia ristiriitoja eri intressien kesken. Tämän lisäksi katu- ja seinäpintojen ja muun materiaalimaailman olisi oltava mahdollisimman rauhallista, siis poikkeus kaupallisten tilojen tavanomaisesta visuaalisesta saasteesta.

Ilmeisiä riskejä ovat puolestaan liian paljon tilarapen mahdollistaminen liian pienen tilaan, ylijalostaminen, samoin pysäköinnin ja tavaraliikenteen vaatimat tila ja ilme. Varsinainen uhka on aiemman omaleimaisuuden, paikan luonteeseen ja henkeen perustuvien piirteiden väheneminen. Olisiko tulos – kuten tavallista – mikä tahansa kaupunkikeskusta tai kauppakeskus?

Mikkelin lopputulos muokattiin vaihe vaiheelta kaupungin, osuuskaupan,

kehittämis- ja arkkitehtikonsulttien, ympäristökeskuksen ja Museoviraston yhteistyönä. Arkkitehtitoimistoakin vaihdettiin matkan aikana, mikä osoittaa vakavaa halua yhteisesti hyväksyttävään ratkaisuun. Sellainen myös mielestäni löytyikin. Totta kyllä, että katettuna kauppakeskuksena, jota ainakaan Museovirasto ei ensi sijassa kaivannut. Mutta myös ratkaisuna, joka hyödyntää Engelin asemakaavan keskeisiä ajatuksia kohtuullisella tavalla ja pyrkii varsin kevyeen, rauhalliseen arkkitehtuuriin.



Julkisivuvuokuva Mikkelin toriaukean hankesuunnitelmasta auttaa kohteen paikallistamisessa.



Sisätilan havainnekuva Mikkelin toriaukean hankesuunnitelmasta.

Kuvat: Arkkitehtitoimisto Innovarch Oy.

Uhanalaiset sisätilat

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaista sisätiloista on ollut paljon puhetta viimeisten 10 - 20 vuoden aikana. Elokuvateatterit, ravintolat, liikkeet ja muut julkiset tai puolijulkiset sisätilat ovat koko ajan uhanalaisia. Uudelleenkäytön linjat vaihtelevat, detaljien ja materiaalimaailman häviäminen on valitettavan yleistä.

Ongelmista puhuttiin myös opetusministeriön sisätilatryöryhmässä, mutta sen ehdotukset eivät ole juurikaan toteutuneet. Ja tiukastakin suojelusta huolimatta niin vanhojen kuin uusien käyttöjen muuttuvat vaatimukset johtavat suojeluinstrumentista riippumatta lähes aina myös konflikteihin.

Niin tai näin, rakennussuojelulakia pitäisi käyttää asemakaava-alueilla olennaisesti nykyistä useammin! Käytön kynnys kaava-alueilla on liian suuri, ympäristöministeriö voisi ehkä päätöksillään jo nyt – uutta suojelulakia odottaessa – hakea uusia käytäntöjä. Vai tulisiko Museoviraston tehdä aiempaa useammin suojeluesityksiä?

Uudemmat kaupunkiympäristöt

Varsinainen haaste ja myös tapahtumakenttä ovat viime aikoina olleet sotien jälkeiset lähiöt. Monessa kaupungissa niiden inventoinnit, kaavoitus, kehittäminen ovat mielestäni varsin hyvällä tolalla – kuten Vantaalla, Helsingissä tai Jyväskylässä. Kaikille tuttuja uhkia ovat liiallinen tiivistäminen, ympäristöjen luonto- tai metsäsuhteen uudelleenarviointi sekä korjausrakentamisen materiaali- ja esteettiset ratkaisut. Akuutissa vaaravyöhykkeessä ovat 1970-luvun asuinalueet ja instituutiorakentaminen. Jälkimmäisestä olkoon esimerkkinä Espoon kaupungintalo.

Peruspulmana on, ettei meillä ole kovinkaan paljon aktiivista, käytännössä riittävää tietoa näistä alueista tai tästä ajasta, eikä riittävää herkkyyttä tai välineitä ajan kvaliteettien arviointiin. Tieto tai näkemykset eivät ainakaan Museovirastossa vielä riitä kattavaan suojeluluetteloon tai tasapainoiseen suojelupolitiikkaan. Voi toki olla, että rajatummillla alueilla, joissakin kaupungeissa tai joiltakin maakuntamuseoilta se jo onnistuu.

Museovirastossa valmisteilla oleva valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen tarkistus saadaan valtioneuvostossa päätökseen 2009. Sen jälkeen erityistä huomiota olisi kiinnitettävä sotien jälkeisen kaupunkiympäristön arvojen tunnistamiseen sekä niitä edustavien alueiden tai kohteiden haravointiin.

Työn voisi tehdä aiemmasta poikkeavalla tavalla. Relevantit näkökulmat ja teemat sekä konkreettiset alueet ja kohteet voitaisiin määritellä laajana asiantuntijayhteistyönä. Poolissa voisivat Museoviraston lisäksi olla mukana Rakennustaiteen museo, maakuntamuseot, ICOMOSin ja DOCOMOMOn Suomen osastot, Rakennustaiteen seura, ja muitakin toimijoita. Aivan hetkessä en usko asiaa valmiiksi saatavan, olettaen että siihen ryhdytään, mutta 5-10 vuodessa syntyisi varmasti jo todellisia tuloksiakin.

***Mikko Härö** toimii yli-intendenttinä Museovirastossa ja vastaa rakennuskulttuuriyksikön tulosalueesta.*

OSALLISUUS JA INSTITUTIONAALINEN RAKENNUSSUOJELU

Maunu Häyrynen

Materiaalin autenttisuuteen ja arkkitehtonis-kulttuurihistorialliseen arvostamiseen perustuva perinteinen rakennussuojelu on joutunut lisääntyvän kritiikin kohteeksi viime aikoina. Kriittikää voidaan esittää taloudellisen kehittämisen näkökulmasta, jolloin rakennusperintö nähdään ennen muuta resurssina. Sitä voidaan suojella vetovoimatekijänä ja kaupallisen hyödyntämisen kohteena silloin kun se on kannattavaa. Suojelu ei kuitenkaan saa muodostaa estettä rakennusperintöön perustuvalla matkailutoiminnalle, asuntotuotannolle tai muulle taloudelliselle hyödyntämiselle. Jos tuotto-odotukset ovat muualla, rakennusperintö saa väistyä.



Asukas- ja käyttäjäyhteisöjen tavoitteet eivät välttämättä ole yhdensuuntaisia. Vanhassa Porvoossa esimerkiksi läpiajo ja raskaan liikenteen järjestely ovat olleet ongelmallisia. Turisteille suunnatun kaupallisuuden ylikorostuminen kaupunkikuvassa on häiritsevää alueen historiallisen ominaislaadun vaalijoille, mutta yrittäjille se saattaa olla onnistumisen merkki.

Kuva Marianne Lehtimäki

Toinen kriittinen näkökulma perustuu institutionaalisen rakennussuojelun ja eletyn arkiympäristön kohtaamattomuuteen. Kuten arkkitehti Elisa El-Harouny osoittaa arkkitehtuurin väitöskirjassaan (2008), aineellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen perustuva rakennussuojelu ottaa heikosti huomioon rakennetun ympäristön prosessiluonteen ja puuttuu usein asukkaiden arkielämään jäykällä ja vastarintaa herättävällä tavalla. Rakennuskannan ja yhdyskuntarakenteen lisäksi suojelun tulisi ottaa huomioon asukkaiden elämäntapa ja ympäristösuhde. Koska nämä muuttuvat, suojelun pitäisi kohdistua materiaalisten kerrostumien lisäksi ympäristön muutostapaan, jolloin avainkäsitteiksi muodostuvat jatkuvuus ja ylläpito.

Muuttuva ja moniääninen kulttuuriperintö

Prosessinäkökulma on ollut maise-mansuojelussa ja -hoidossa tuttua jo pitkään. Kohteet muodostuvat prosesseista, joilla on erilaiset aikaskaalat ja joista osa on syklisiä ja osa lineaarisia. Puutarhoissa ja kulttuurimaisemissa on mahdotonta määritellä kokonaisuuden eksaktia tavoitetilaa, enintään joidenkin yksittäisten piirteiden. Samoin on turhaa yrittää vetää tarkkaa rajaa aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön välille, koska maisemakohteita ei voi tarkastella ottamatta huomioon maisemankuvausta, suunnitelmia, ideoita tai kollektiivisia symbolimerkityksiä ja käytäntöjä. Yleisellä tasolla voidaan määritellä vain kehysperiaatteet tulevalle hoidolle ja toiminnalle.

Rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelussa on harjoitettu jo pitkään osallista-

vaa suunnittelua, jossa asukkaat tai käyttäjät pääsevät vaikuttamaan prosessiin ja sen tuloksiin. Rakennussuojeluun se on toden teolla tekemässä tuloaan vasta nyt. Euroopan maisemasopimus (2000) sekä Maailmanperintökomitean Wienin julistus historiallisista kaupunkimaisemista (2005) määrittelevät maiseman ja kaupunkiympäristön yhteisön mieltäminä alueina, jotka ovat muotoutuneet ympäristön ja ihmisen vuorovaikutuksen tuloksena. Näiden ja vastaavien linjausten pohjalta rakennussuojelussa tulee tuntea suojelukohteen asukkaiden tai käyttäjien paikkamielikuvat ja -muistot sekä vakiintuneet käytöt ja perinteet siitä yksinkertaisesta syystä, että ne määritelmän mukaan sisältävät kohteeseen.

Kestävän suojelun työstä

Yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kestävyys edellyttävät yhteisöllisten merkitysten ottamista huomioon rakennussuojelussa. Jotta suojelu olisi yhteiskunnallisesti oikeudenmukaista ja tasa-arvoista, sen piirissä olevilla on myös oltava mahdollisuus tulla kuuluisi ja vaikuttaa ratkaisuihin. Osallistava rakennussuojelu (tai maisemasuojelu) tarkoittaisi vähimmillään yhteisön paikkakäsitysten ja asumiskäytäntöjen selvittämistä ja suojelutoimien julkista perustelemista. Valtauttaminen rakennussuojelussa edellyttäisi täysimääräisenä viranomaisten ja osallisten välistä tasa-arvoista vuoropuhelua ja päätösvallan delegoimista paikallistasolle. Osallisten sitouttaminen suojeluun onnistuisi tällä tavoin luultavasti nykyistä paremmin, mutta samalla jouduttaisiin osin luopumaan suojeluasiantuntijoiden määrittelyvallasta ja hyväksymään siitä seuraava mahdollisuus autenttisen historiallisen aineksen menetykseen, mikäli osalliset eivät jaa viranomaisten arvostuksia.

Institutionaalisen rakennussuojelun muutostarve painottuu tässä tilanteessa neljään päätehtävään. Ensinnäkin olisi luotava viranomaisille valmiuksia rakennetun ympäristön (tai maiseman) yhteisöllisten merkitysten luotettavaan arviointiin perinteisten suojeluarvojen rinnalla ja kohteiden kokonaisvaltaiselle tarkastelulle erillisten suojelusektorien sijasta. Toiseksi pitäisi tuottaa uudenlaisia vuorovaikutusmekanismeja ympäristötietoisuuden vahvistamiseen ja aitoon osallistamiseen suojeluprosesseissa, mikä vaatisi asukkaiden ja käyttäjien asiantuntijaroolin hyväksymistä. Kolmanneksi tarvittaisiin läpinäkyvä arvottamismalli, jolla pystyttäisiin suhteuttamaan toisiinsa eri sektorien suojelutarpeet ja eletty arkiympäristö. Neljänneksi suojelutoimien toteutuksen painopisteen tulisi siirtyä normiohjauksesta mahdollistavaan ja muutosta ohjaavaan strategiseen ajatteluun.

Vaatuslista on pitkä ja tehtävät voisi yleistää koskemaan paitsi rakennussuojelua, myös yhdyskuntasuunnittelua ylipäätään, kuten professori emeritus Kaj Nyman El-Harounyn väitöstilaisuudessa totesi. Rakennussuojelun tavoitteiden uudelleenmäärittelyyn sisältyy myös ongelmia ja suoranaisia uhkia. Asukas- ja käyttäjäjyhteisöt ovat kaikkea muuta kuin yksiselitteisiä vuorovaikutuksen osapuolia ja paikkakäsitykset tai käytännöt voivat paitsi yhdistää, myös jakaa ihmisiä. Osallistamisprosesseja on helppo manipuloida esimerkiksi median ja/tai paikallispolitiikoinnin kautta. Suojeluprosessin avoimuus ja moniarvoisuus voivat myös toimia Troijan puuhevosena vahvoille kaupallisille kehittämisintresseille. Suhteellisen yksikäsitteiset suojelukriteerit ja selkeä normipohja ovat toimineet suojeluviranomaisten tukena, josta on ikävä hellittää maankäyttöpaineiden ja odotusten ristipaineissa.

Maisemansuojelu muuttaa kaupunkiin?

Maaseudun kulttuurimaisemien suojelussa ja hoidossa, joka on rakennussuojelua heikommin säädeltyä, viranomaiset ovat alun pitäen joutuneet mukautumaan mahdollistavaan ja konsultoivaan rooliin sekä tiiviiseen yhteistyöhön paikallisten tahojen kanssa (vrt. Palviainen 2004). Tukipolitiikan kautta tapahtuvalla positiivisella ohjauksella on ollut siinä tärkeä rooli, samoin hankemuotoisella kehittämisellä ja verkostoitumisella. Samalla on jouduttu hyväksymään tosiasiana, etteivät kaikki osallistahot jaa kiinnostusta suojelutarpeisiin. Seurauksena on ollut toimenpiteiden kirjavuutta ja ympäristöjen erilaistumista, sektoriajattelua ja byrokraattisten aluekehityseliittien muodostusta, mutta myös ruohonjuuritason spontaania ideointia ja osallistumista. Makrotason tekijöiden, kuten tuotantoteknisen kehityksen, maailmantalouden vaihtelujen, EU:n tukipolitiikan käänteiden tai väestömuutosten muodostamat ongelmat ovat kuitenkin pitkälti yhteisiä.

Myös kaupunkien rakennussuojelussa viranomaisten ja paikallisyhteisöjen vastakkainasettelu on pitkälti keinoitekoista, koska yhteisenä intressinä on kuitenkin ympäristön jatkuvuus, ennakoitavuus ja laatu – jos päästään yhteisymmärrykseen siitä mitä nämä tavoitteet sisältävät. Juuri tästä syystä rakennussuojelun käytännöt kaipaivat kipeästi tarkistusta. El-Harounyn ehdottamia keinoja tähän ovat vuoro-vaikutuksen lisääminen, osallistaminen, monitieteinen tutkimus, poikkiallinnollinen yhteistyö, ylläpidon kulttuurin vahvistaminen sekä pehmeä, mukautuva strateginen ajattelu.

Käytännön toiminnassa (vrt. Jones 2007) olisi tärkeää saada viranomaiset

ja asiantuntijat jalkautumaan kohteisiin, jotta erilaiset paikkakäsitykset ja niihin liittyvä hiljainen tieto välittyisivät näille. Toimenpiteiden pieni mitataava ja vähimmäisinterventio suhteessa niin rakennettuun ympäristöön kuin yhteisöönkin auttaisivat asiaa, samoin ympäristötietoisuuden vahvistaminen dokumentoinnin, viestinnän, ympäristökasvatuksen ja suojeluyhteistyön keinoin. Jos halutaan todellista muutosta, tarvitaan väistämättä myös suoraa vaikuttamista: kampanjointia, julkista (verkko)keskustelua, osallistavaa arviointia ja päätöksenteon hajauttamisella. Minkä roolin suojeluviranomaiset voivat ottaa tässä?

Kirjallisuus:

El-Harouny, Elisa. Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä, esimerkkinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. I - II. Acta Universitatis Ouluensis C312. Teknillinen tiedekunta, arkkitehtiosasto, Oulun yliopisto 2008.

Jones, Michael. The European landscape convention and the question of public participation. Landscape Research 32 (5) 2007, 613 – 633.

Palviainen, Simo. Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 70. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Joensuun yliopisto 2004



Maisemansuojelun menetelmät sisältävät prosessinäkökulman ja monipuolisemman työkalupakin aineettoman kulttuuriperinnön tarkasteluun, arvottamiseen ja kehysperiaatteiden määrittelyyn. Tiergartenin puisto Berlinissä.

Kuva Marianne Lehtimäki 2007.

RAKENNETTU KULTTUURIPERINTÖ JA TALOUS

– MIHIN MEILLÄ ON VARAA?

Panu Lehtovuori

Economics and Built Heritage – tutkimushankkeen alkuvaiheen yhtenä tavoitteena oli löytää tapoja antaa suora rahallinen arvo historiallisesti merkittävälle rakennuksille tai laajemmille ympäristöille. Puhuttiin ”arvon hinnasta”. Yhtenä mallina oli luonnonarvojen, muun muassa rauhoitettujen lajien, rahallisen arvon määrittäminen ja kirjaaminen lakiin.¹ Tämä alkuidea ei ehkä ole kovinkaan hedelmällinen, sillä arvon, taloudellisenkin, määrittely on relaationaalista. Arvo muodostuu monissa eri suhteissa ja muuttuu ajan kuluessa. Tietyn yhden summan antaminen on periaatteessa mahdotonta.

Economics and Built Heritage – tutkimushankkeen aloitteentekijöinä olivat Suomen, Ruotsin ja Norjan valtiolliset museoviranomaiset kulttuuriympäristöpuolelta. Hanke alkoi vuonna 2005, ja se jatkuu edelleen kansainvälisen tutkijaverkoston laajentamisen, seminaarien ja julkaisujen muodossa. Myös uusia vertailevia tutkimuksia valmistellaan. Koordinoin hanketta sen alkuvuosina. Tällä hetkellä koordinaattorina toimii arkkitehti, TaM Mikko Mälkki Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa.

Hankkeen Internet-osoitteesta (ebheritage.fi) pääsee käsiksi jatkuvasti uudistuvaan tutkimustietokantaan, julkaisuihin ja asiantuntijalistaan. Esitelen artikkelissani muutamia hankkeen tuloksia. Lisäksi laajennan rakennetun kulttuuriperinnön taloudellisesta arvottamisesta käytävää keskustelua nostamalla esiin niitä yhteiskunnallisia konteksteja, joissa vanho-

jen rakennusten ja ympäristöjen arvo näyttäytyy uudessa valossa.

Keskustelua arvon hinnasta

Koko keskustelun voi nähdä osana uusliberalistista New Public Managementia (NPM), joka juuri nyt näyttää olevan puolustuskannalla. NPM on korostanut hyötyä ja julkisenkin toiminnan mitattavaa tehokkuutta. Tässä yhteydessä myös museoviranomaisia on vaadittu osoittamaan niiden toiminnan, etenkin rakennussuojelun, rahallinen hyöty.

Vaikka tätä vaatimusta voi perustellusti kritikoida, rakennetun kulttuuriperinnön taloudellisesta arvottamisesta käydyn keskustelun hyvä puoli on entistä tarkempi ja osittain avoimempi argumentointi. Pelkkä asiantuntijan näkemys esteettisestä tai historiallisesta arvosta ei riitä, vaan usealla tavalla perustellut mielipiteet ovat julkisella foorumilla kilpailussa keskenään.

Economics and Built Heritage – hankkeessa tähän mennessä kootun ymmärryksen pohjalta voi esittää seuraavat teesit:

- 1) yleisesti ottaen suojelun yhteiskunnalliset hyödyt ylittävät sen suorat kulut;
- 2) vain hyvin harvoin suojelu on bisnestä. Arvoihin täytyy lukea mukaan julkinen hyvä;
- 3) tarvitaan monia menetelmiä soveltavia tapaustutkimuksia; ja
- 4) erilaiset rakennusperinnön taloudellisen arvon määrittäykset tulevat merkityksellisiksi päätöksentekotilanteissa. Niihin talouslaskenta voi tuot-

taa tietoa muun argumentoinnin tueksi.

Erilaisia – ja taustamuuttujien painotuksista riippuen eri tuloksiin johtavia – taloudellisen arvioinnin laskentamenetelmiä on koonnut muun muassa Randall Mason.²

Basic cost studies. Cost calculations, development pro formas, cost-benefit studies

Economic impact studies. Gauge the combined impacts of a preservation investment in regional economy, widely used

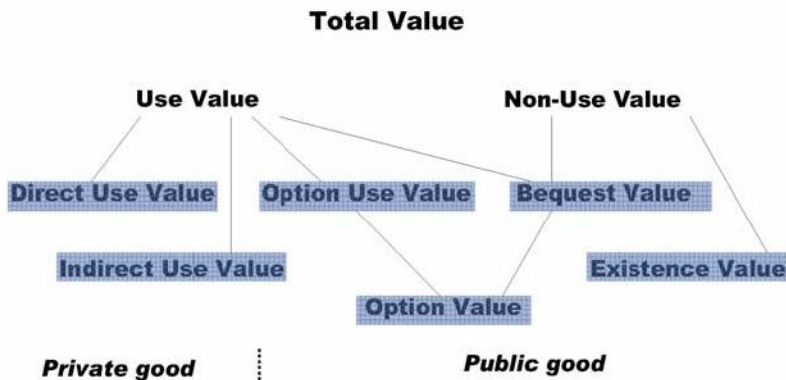
Regression analysis. Hedonic, travel cost and property value analysis, study of multiple variables through statistical methods

Contingent valuation and choice modeling. Surveys on willingness to pay, create hypothetical market situations to assess non-use values and public good

Arvottamisen uudet kontekstit

Vaikka hyviäkin menetelmiä on olemassa ja eri yhteyksissä käytössä, raha-arvon laskentaa kiinnostavammaksi on osoittautunut niiden erilaisten kontekstien tutkiminen, joissa ja joiden kautta rakennusperinnön taloudellista arvoa voidaan entistä paremmin ja laajemmin ymmärtää. Käsitteiden seuraavassa esimerkkien kautta 1) kiinteistöliiketoimintaa ja gentrifikaatiota; 2) tilapäisiä käyttöjä ja uuden kaupunkikulttuurin tiloja; 3) rakennusperintöä ”luovan talouden” ympäristönä; ja 4) kysymystä siitä, voiko houkuttelevaa kaupunkimaisuutta, atmosfääriä tai kaupunkitilan julkisuutta ajatella suojeltavan.

Arvon moninaisuus



Lähde: Krister Olsson, *The Value of Conservation of the Cultural Built Heritage*

Arvo on hyvin moninainen käsite. Sen määrittely on pikemminkin jatkuvaa keskustelua kuin objektiivista tiedettä.

Gentrifikaatio

Gentrifikaation voi määritellä perinteisen työväestön ja teollisuuden leimaaman sisäkaupungin sosio-ekonomisen aseman ja kaupunkitilan muutokseksi, joka liittyy vauraamman väen muuttamiseen alueelle. Termin taustalla on britti-idea siitä että maa-aatelin (landed gentry) perinteistä asemaa voi joissakin suhteissa verrata uuden, keskustoihin muuttavan urbaanin keskiluokan ("urban gentry") asemaan.

Tutkijat tunnistavat lukuisia gentrifikaation ajureita, muun muassa maan hinnan ja asuntomarkkinoiden muutos, uusien urbaanien ryhmien nousu, uudet talouden alat kuten finanssisektorit ja niin sanotun viihtymisen kaupungin ja postmodernin konsumerismin nousu.³ Ajureiden moninaisuudesta huolimatta vanhat, enemmän tai vähemmän aliarvostetut rakennukset ja kaupunginosat ovat gentrifikaatioon liittyvän kiinteistöbisneksen lähtökohta. Toiminta perustuu vanhan uudistamiseen, markkinointiin uusille ryhmille ja näihin perustuvaan arvonnousuun, joka ylittää uudistamisen vaatimat investoinnit.⁴ Toisin sanoen tämä monissa kaupungeissa hyvin merkittävä taloussektori on väistämättä sidoksissa rakennusperintöön!



Vauraamman väen muuttaessa työväestön asuinalueelle alueen sosio-ekonomisen asema ja kaupunkitilat muuttuvat. Gentrifikaation tuoma arvonnousu on monissa kaupungeissa hyvin merkittävä taloussektori ja suorassa sidoksissa rakennusperintöön.

Kuvat Helsingin Puu-Käpylästä ja Philadelphiasta, Panu Lehtovuori.



Vanhoilla tiloilla on aktiivinen rooli uusien kulttuurimuotojen ja -tilojen synnyttäjinä. Tilapäiset käytöt ovat monissa Euroopan kaupungeissa tärkeä tapa synnyttää kulttuurihautomoja. Amsterdamin kaupungin näyttävin hanke on laajan NDSM-telakan uudelleenkäyttö yli 150 kulttuuritoimijan voimin.

Kuvat ulkoa ja sisältä, Panu Lehtovuori.

Tilapäiset käytöt

Tilapäiset käytöt ovat monissa Euroopan kaupungeissa tärkeä tapa synnyttää uudenlaisia kulttuuritiloja. Amsterdamin kaupunki on perustanut erityisen rahaston tukemaan vaihtoehtoisia "kulttuurihautomoja".⁵ Näyttävän hanke on laajan NDSM-telakan uudelleenkäyttö yli 150 kulttuuritoimijan voimin.

Rakennusperinnön arvottamisen näkökulmasta tilapäisten käyttöjen kiinnostavuus liittyy siihen, että vanhat tilat näyttäytyvät uusien kulttuurimuotojen ja -tilojen synnyttäjinä. Vaihtoehtoiset toimijat, Amsterdamin esimerkiksi talonvaltaustustainen Kinetisch Noord, kiinnittyvät vahvasti paikkaan. Kokeellinen olevaan sopeutuminen on niille aidosti uutta luova strategia. Fyysinen tila, usein teollisuus- tai telakka-alue, ei näissä prosesseissa ole neutraali tausta tai tapahtumapaikka, vaan innovatiivisien kaupunkitilojen, toimintamuotojen ja organisaatioiden muovaaja. Vanhoilla rakennuksilla on aktiivinen rooli uuden kaupunkikulttuurin synnyttäjinä.

Tilapäiset ja sopeutuvat käytöt ovat oikea "väline" etenkin sellaisten suurten teollisuushallien uudiskäytössä, jotka taipuvat hankalasti tavanomaisiin käyttöihin (asuminen, toimistot, kauppa) ja ovat siis kiinteistöbisneksen näkökulmasta kokonaan arvottomia. Kaupunkikulttuurin ja kulttuurivetoisen kaupunkipolitiikan kontekstit synnyttävät niille arvoa toisesta tulo-
kulmasta.

Helsingissä Kaapelitehdas ja Makasinit ovat esimerkkejä sopeutuvista ja tilapäisistä kulttuurikäytöistä. Juuri nyt on meneillään Kaapelitalo Oy:n hallintaan annetun Suvilahden kaasutehtaan uudiskäytön ohjelmointi ja suunnittelu. Suvilahdessa on erinomainen mahdollisuus onnistua luomaan yllät-

tävä ja ainutlaatuinen kulttuurikeskitymä tulevan Kalasataman ytimeen – paikan ehdoilla. Pasilan konepajan kohtalo sen sijaan odottaa edelleen tyydyttävää ratkaisua.

Rakennusperintö ja 'luova talous'

Luova talous on amebamainen termi, jolla viitataan luovilla ratkaisuilla (innovaatioilla) lisäarvoa tuottaviin talouden sektoreihin. Media, arkkitehtuuri ja ohjelmointi ovat esimerkkejä. Suomessa tietokonepelit ovat merkittävä luovan talouden ala. Vuonna 2007 Suomen pelialan liikevaihto oli 85 miljoonaa euroa, enemmän kuin esimerkiksi elokuva-alan.⁶

Rakennusperinnön uutena kontekstina luova talous toimii ainakin kahdella tavalla.

Teini-ikäisille suunnattua Internetin Habbo-hotellia tuottava Sulake Oy on kasvanut nopeasti satoja ihmisiä työllistäväksi suurehkoksi kansainväliseksi yritykseksi. Jokin aika sitten yritys osti pääkonttorikseen Helsingin Puhe-
linyhdistyksen jugend-konttorin Korkeavuorenkadulla. Muutostyöt suunnitellut arkkitehti Kenny Hytönen totesi Kauppalehdessä, että ”kiinteistön karisma vaikuttaa kaikkiin: työntekijöihin, asiakkaisiin ja myös yhtiön brändiin.” Immateriaalisia tuotteita tekevä firma näytti tarvitsevan konkreettisen ja juurtuneen tilan toimintansa kehyyksi.



Virtuaalimaailmoissa vanhat rakennukset ja kaupungit ovat keskeinen toimintaympäristö. Esimerkiksi suomalaisessa menestyspeli Max Paynessa pyritään välittämään todellisuudentuntuisia kaupunki- ja sisätiloja.

Internet- ja pelifirmojen tuottamissa virtuaalimaailmoissa vanhat rakennukset ja kaupungit ovat aivan keskeinen keinotekoisien ympäristöjen malli ja lähde. Manchesterin keskusta elää Second Lifessa, virtuaaliympäristössä, jossa miljoonien ihmisten väitettään viettävän suuren osan ajastaan ja joidenkin jopa tekevän bisnestä virtuaalivaluutta Lindenillä. Vuodesta 2003 Linden on ollut vaihdettavissa ”reaalivaluutta” dollariin. Myös tietokonepeleissä, vaikkapa suomalaisessa menestyspeli Max Paynessa, nähdään todella paljon vaijava todellisuudentuntuisten kaupunki- ja sisätilojen tuottamiseksi, malleina milloin Los Angeles, milloin New York. Rojalteja arkkitehteille odotellaan!

Kaupunkimaisuus ja julkinen tila

Kaupunkirakenteen, kaupunkimaisen atmosfäärin ja kaupunkitilan julkisen luonteen suojelu ovat laajoja kysymyksiä. Otan teeman tässä esille siksi, että näistä näkökulmista avautuu tarkasteluun suojelun ja muutoksen suhde. Harva rakennussuojelun ammattilainen ajattelee, että hyvä suojelu tarkoittaa rakennuksen tai kaupungin osan muumiointia. Muutos ja kulloiseenkin nykytilaan soveltautuminen on aina jossakin määrin välttämätöntä ja myös toivottavaa. Kaksi esimerkkiä, Fulton mall Brooklynissa ja Illinois Institute of Technology Chigagossa, tuovat mielestäni kysymyksen jotakin uutta ja suomalaista keskustelua tuulettavaa.

Fulton mall on Brooklynin perinteinen kauppakatu.⁷ Kadun marginalisointu- misen estämiseksi kaupungin, kiinteistönomistajien ja yrittäjien Fulton Street Mall Improvement Association on kehitellyt rakennusperintöön luovasti suhtautuvan toimintatavan. Kadun kapeista tonteista muodostuva pieni skaala on säilytetty. Keskeinen esteettinen idea on järjestellä mainokset yh-

teistoiminnassa uudelleen siten, että koristeelliset, hyvin säilyneet 1800-luvun ja 1900-luvun alun julkisivut ovat näkyvillä mainoksista vapaina, ja vaatimattomat julkisivut peittyvät kokonaan suuriin mainostauluihin. Näin on saatu elävä, nykyaikainen kauppakatu, jonka rakennusperinne ja kaupunkimorfologia ovat generatiivinen osa uutta.

Mies van der Rohen kuuluisa Illinois Institute of Technologyn (IIT) kampus tarjoaa radikaalimman – ja kiistaan johtaneen – esimerkin suojelun ja muutosten välisestä tulkinnasta. Suuri Miesin ihailija Rem Koolhaas sai tehtäväkseen suunnitella korkeakoulun laajennus. Hänen analyysinsä mukaan kampuksen urbaani konteksti on muuttunut rajusti 1950-luvulta nykypäivään: alkujaan IIT:n kampus oli rauhan ja järjestyksen saareke teollisuusmetropolin ylitiiviissä kudoksessa. Vuosikymmenien kuluessa teollisuus on kadonnut ja väki vähentynyt. Kampusta ympäröivä kaupunkirakenne on harventunut niin, että alkuperäinen, suunnitelman idealle oleellinen kontrasti on kokonaan hävinnyt. Mitä tehdä? Koolhaas ehdotti, että paras tapa suojella Miesin urbaani ja atmosfäärinen idea on rakentaa laajennus keskeisten kampusrakennusten ympärille siten, että vanhat hienot sisätilat jäävät rauhan saarekkeiksi kompleksisen ja estetiikaltaan rajun uudisrakennuksen sisään. Chigagolaiset arkkitehdit eivät tätä nielleet, ja lopputulos on kompromissi, mutta minusta Koolhaasin ideassa on paljon perää.

Rakennusperintö on aina sidoksissa kontekstiinsa

Bruno Latourin ajatus yhteenliittymisten sosiologiasta (sociology of associations) voisi olla tapa hahmottaa rakennetun kulttuuriperinnön suojelua ja arvottamista. Otsikon ”mihin meillä

on varaa?” muuntuu tällöin kysymykseksi ”missä yhteydessä meillä on varaa?”. Tuomalla rakennusperintö uusiin yhteyksiin ja konteksteihin se saa uusia arvoja, mutta samalla suojele saatavaa määrityä uudelleen.

Kaupunki ei ole museo. Kaupunkimuodon ja sen koettujen arvojen jatkuva ylläpito voidaan ymmärtää sosiaalisen ja materiaalisen yhteenliittymänä, jossa kumpaakin jatkuvasti uudelleen rakennetaan. On tapauksia joissa nimenomaan ympäristöä muuttamalla voidaan suojella ideaa ja kokemusta. Niinpä on tapauksittain syytä kysyä mitä arvoa halutaan vaalia: mikä on se merkittävin laatu tai ”kulttuurinen resurssi”, joka valitaan kehittämisen lähtökohdaksi. Ilmastonmuutos on jälleen uusi konteksti, joka aiheuttaa latourlaisia ”käännöksiä” rakennetun kulttuuriympäristön arvotamiseen.

*Arkkitehti, TkT **Panu Lehtovuori** toimii kaupunkitutkimuksen professorina Viron Taideakatemiassa Tallinnassa ja erikoistutkijana TKK:n Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa*

1 Vuonna 2002 oli annettu ympäristöministeriön asetus (9/2002) rauhoitettujen eläinten ja kasvien ohjeellisista arvoista.. Ks. ympäristöhallinnon sivusto (ymparisto.fi/default.asp?contentid=22735).

2 Mason, Randall (2005). *Economics and Historic Preservation: A Guide and Review of the Literature*. Lisätietoja .internetsivustolla brookings.edu/~/media/Files/rc/reports/2005/09metropolitanpolicy_mason/20050926_preservation.pdf

3 Metaal, Stefan (2007). *Gentrification, an overview*. Oase 73.

4 *Rent gap ja value gap –teoriat*.

5 *Breeding Places Fund*. Ks. esim. Lehtovuori, Panu; Bengs, Christer ja Hentilä, Helka-Liisa (2003). *Tilapäiset käytöt. Kaupunkisuunnittelun unohdettu voimavara*. YTK C 58.

6 Lähde: *Neogames*.

7 Ennen New York Cityyn liittämistä Brooklyn oli USA:n neljänneksi suurin itsenäinen kaupunki.



Brooklynin perinteinen kauppakatu Fulton Mall on esimerkki luovasta suhtautumisesta rakennusperintöön. Kadun mainokset on järjestetty uudelleen yhteistoiminnassa kaupungin, kiinteistönomistajien ja yrittäjien siten, että hyvin säilyneet vanhemmat julkisivut ovat näkyvillä mainoksista vapaina ja vaatimattomat julkisivut peittyivät kokonaan suuriin mainostauluihin.

KAUPUNKIYMPÄRISTÖJEN KEHITTÄMISEN AGENDA

Marianne Lehtimäki

Historiallisen kaupunkiympäristön suojelun kehittyessä viime vuosikymmenillä kaupunkien muutos kuvattiin ennen kaikkea rakennustyylien ja kaupunkirakenteen typologioiden muutoksina. Nyt kulttuuriympäristön ominaisuuksia tarkastellaan jo laajalaisemmin. Päivitämme kaupunkiympäristön arvottamista ja ympäristöhallinnon työvälineitä jatkuvuuden vaalimiseksi mutta kuinka relevanttia tietotaitomme on kaupunkien kehityksessä?

Kaupunkiympäristöjen kehittämisen työlistaan ei tunnu mahtuvan kovin montaa samanaikaista tahtotilaa. Voisimme pelkistää kolmen otsikon alle imperatiivit, jotka määrittävät nyt ajankohtaiset tavoitteet tai hallintotavat ongelmat. Globalisaation saneleman kilpailukyvyyn kasvattaminen tai taloudellisen taantumun vastustaminen näyttäytynee tärkeimpänä velvoitteena joka tasolla. Ekologisen tasapainon tavoittelun vaadetta ei puolestaan voida ohittaa – sen välttämättömyys on nyt todentunut ilmasto- muutoksen uhkakuvissa. Paikallisuuden ja osallistamisen vahvistaminen takaavat yhteiskuntarauhaa. Nämä laaja-alaiset tavoitteet ovat monimutkaisia ja toisiansa eri tavoin korreloivia. Niiden edistäminen tapahtuu usein ennakoimattomissa prosesseissa, joissa hallinto on tekemisissä pikeminkin seurauksien kuin syiden kanssa.

Nämä tavoitteet heijastuvat myös käytännön toimijoiden, suojeluviranomaisten sekä ympäristöhallinnon toimintaan edellyttäen monialaista asiantuntijuutta ja kumppanuutta. Työskentelemme kovenevan kilpailun, lisääntyvien ympäristöuhkien sekä sen

tosiasian kanssa – kuten Mikko Härö seminaarissa huomautti – että olemme jättämässä taaksemme suunnittelu- ja kontrolli yhteiskunnan. Tässä agendassa kaupunkien jatkuvuuden turvaaminen jää helposti marginaaliseksi kysymykseksi.

Globalisaatio

Globalisaatioon kietoutuneen kilpailukyvyyn vahvistaminen kietoo meidät vahventuviin riippuvuuksiin anonyymeistä, etäisistä tekijöistä joihin pitäisi pystyä vaikuttamaan sekä kansallisella että paikallisilla tasoilla. Niin voimakas taloudellinen kehitys kuin sen puuttuminenkin merkitsevät muutostekijöiden painetta historiallisille ympäristöille – eikä näitä muutospaineita kyetä juurikaan hallinnoimaan suojelun työkaluilla.

Osallistuakseen globaaliin resurssien ja markkinoiden kamppailuihin, kaupunkien täytyy erottautua ja liittoutua merkittävien toimijoiden kanssa. Tässä hyödynnetään pilvenpiirtäjiä, wau!-arkkitehtuuria ja jo myös muodistuvia wau!-restaurointeja. Jotta uutuutta, ylälätyksellisyttä ja ainutlaatuisuutta voidaan hyödyntää, suositetaan nopeasti ja näkymättömästi valmisteltuja hankkeita – mikä sopii huonosti läpinäkyvän, monialaisen päätöksenteon ja paikallisen osallistamisen kanssa.

Globalisaation yhtenäistävä elämäntapa standardisoi ympäristöjä, ja positiiviseen erottautumiseen voisi käyttää myös kaupunkien historiallisia ja paikallisia ominaispiirteitä. Valitettavasti tämä tavoite on harvoin kaupunkiympäristöjen ”kehittämisen” tähtäimessä. Sen sijaan trendikäs ”katalogikulttuuri” viimeistelee yleismaailmallisesti

historialliset kaupunkikeskustat ja tiivistymät eksklusiivisiksi ja steriileiksi kulutus- ja edustusympäristöiksi. Täten kulttuuriympäristön arvot, jotka aina ovat sidoksissa käyttöön ja joita sosiaalinen elämä ylläpitää, saavat uusia merkityksiä – ja kadottavat paikakasidonnaisuuttaan.

Paradoksaalista kyllä, myös kansainväliset restaurointikäytännöt yhdenmukaistavat historiallisia rakennuksia ja ympäristöjä. Ne irrottavat niitä paikallisesta kerrostuneisuudesta ja työtavoista liittäen ne yleismaailmallisiin periaatteisiin ja käytäntöihin.¹ Näin ne etäännyttävät käyttäjää suojelun kohteesta luoden monumentteja, joiden ymmärtäminen ja ylläpito edellyttävät asiantuntijan tulkintaa.²

Ekologinen tasapaino

Ekologinen tavoitteenasettelu hiljennetään monesti taloudellisen perustein sillä yhteisen hyvän edistäminen ei juuri luo katetta. Väijäämättömästi todentuva ilmastomuutos asettaa kuitenkin ekologisen tasapainon tavoitteen kehitystavoitteiden keskiöön. Yhteisen tahtotilan määrittelyä vaikeuttaa kompleksisen ongelman sektori-kohtainen tarkastelu, joka ei anna eväitä strategiaan ratkaisuihin.

Käyttäytymistieteilijät saattaisivat olla yhtä keskeisiä osajia kuin luonnontieteilijät ja insinöörit pyrittäessä vähähiiliseen kaupunkirakenteeseen ja -elämään historiallisissa ympäristöissä. Myös kulttuuriperintöalan tulisi pystyä analysoimaan ja vaikuttamaan esimerkiksi siihen tulisiko energiatehokkuutta parantavia toimenpiteitä ohjata pikemminkin infrastruktuureihin kuin yksittäisiin rakennuksiin. Tämän vuoksi meidän tulisi kyetä työskentelemään eri mittakaavoissa ja käsitteistöissä.

Julkisessa keskustelussa on helpompaa kohdistaa huomio johonkin erilliseen seikkaan, kuten liikennemuotoihin tai yksittäisten rakennuksien energiatehokkuuteen, vaikka parempaan vaikuttavuuteen saatettaisiin päästä eri tekijöiden suhteiden ja riippuvuuksien analysoinnilla. Alamme keskeinen kehittämistehtävä on luoda asiantuntijuutta ja päätöksentekoaaineistoa, joka on helposti integroitavissa monialaiseen keskusteluun kaupunkien kestävän kehittämisen parametreista.

Paikallisuus

Mikko Härö jäsensi alustuksessaan kaupunkiympäristöjen kehittämisen toimijoita havainnollisella kolmijaolla; kaavoittajat, suojelijat ja kehittäjät. Demokraattinen osallistaminen on sisällytetty kaavoittajien käytäntöihin, mutta kulttuuriympäristön arvottaminen määritellään asiantuntijoiden yksinvallassa. Täten supistetaan paitsi kansalaisvaikuttamista myös heidän tukeansa. Kehittäjät turvautuvat mielellään hankekaavoihin, jossa osallistaminen nähdään pelkkänä markkinointi- ja julkistamistoinena päätöstekoprosessin loppuvaiheessa.

Väistämätön tosiasia on kuitenkin, että koulutetut kansalaiset haluavat olla mukana hyvän ympäristön ja heille merkittävän kulttuuriperinnön määrittelyprosesseissa. Vaihtoehtoinen asiantuntijuus, joka pohjautuu paikallisiin arvoihin, rajaa ja valikoi suojelun kohteita ja ympäristöjä omalla laillaan tulkiten niitä uudestaan. Kansalaisten ympäristösuhde ja aito kiinnostus siinä vaalittaviin laatutekijöihin ja kehittämiseen tulisi nähdä merkittävänä arvona myös hallinnossa. Kaupunkitutkimuksen professori Anne Haila esitti seminaarissa laaja-alaisemman rakennetun ympäristön arvottamisen yhtenä esimerkkinä Singaporen, joka voi antaa tärkeän opetuksen siitä mi-

ten rutiköyhä väestö asutetaan nopeassa ajassa.

Paikallisuus toimii globalisaation negatiivisten vaikutusten vastavoimana ja puskurina. Se on ehdoton edellytys ekologisesti tasapainoiselle toiminnalle. Paikallisuuden vahvistaminen edellyttäisi kansalaiskasvatusta ja huomattavasti lisäresursseja kommunikaatiota ja päätöksentekoa avustavan asiantuntijatiedon tuottamiseen.

Asiantuntijuuden roolit

Edellä olleissa artikkeleissa nousee esille erityyppisiä rakennetun ympäristön vaalimisen kehittämistavoitteita. Antikvaarisen hallinnon edustaja toivoo vähemmän työläitä prosesseja, selkeämpää vallanjakoa, työkaluja, jotka ylettyvät niille alueille, joille suojelulainsäädäntö ei ylety - kuten sisätilat - tai joista ei ole riittävän etabloitunutta tietoa kuten uudemmat kaupunkiympäristöt.

Kulttuurimaisema- ja kulttuuriperintöalan tutkija nostaa esiin kansalaisten arkiympäristön arvostuksien ja rakennusuojelun tavoitteiden yhteensovittamisen. Muutosta ohjaavan strategisen suunnittelun tavoitteina tulisi olla ympäristön kokonaisvaltainen arvioiminen, joka tunnistaisi yhteisöllisiä merkityksiä. Ensi askel tähän on kansalaisten ympäristötietoisuuden vahvistaminen - sekä myös selkeämpi kansalaistieto ympäristöhallinnon prosesseista.

Arviointiprosessien tulisi olla läpinäkyvämpiä ja osallistamisen käytäntöjä tulisi ulottaa myös kulttuuriympäristöä koskevaan valmisteluihin ja päätöksentekoon. Ympäristö konkretisoi ihmisille jatkuvuuden ja muutoksen luonnetta, niiden vaikutuksia heidän hyvinvointinsa. Osa ymmärryksestä on kerättävissä samantien, osa kehkeytyy vasta sukupolvien

saatossa tai rakentuu itse ympäristöön. Kokemus ja eri alojen asiantuntijuus generoivat omanlaistaan ymmärrystä ympäristön suojeltavista laatu-tekijöistä, joita tulisi voida arvioida ja priorisoida yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Kaupunkitutkija painottaa että rakennusperintö on nähtävä laajemmassa kontekstissa, jolloin voidaan myös analysoida miten se generoi hyvinvointia, elinvoimaa, luovuutta ja taloudellistakin hyötyä. Kaupunkisuojelun toimijoiden tulisi integroida historiallista jatkuvuutta ja arkkitehtonisia laatu-tekijöitä kaupunkikehitykseen ajankohtaisissa yhteiskunnallisissa kehyksissä. Globalisaatio, kilpailukyky, taloudellinen taantuma, kestävä kehitys, ilmastonmuutos - ne eivät ole pelkästään ekonomistisia tai luonnontieteellisiä ongelmia vaan kuuluvat inhimillisen toiminnan vaikutusalueeseen. Ne ajankohtaistavat myös kaupunkiympäristöjen muutosten ja vaalimisen tavoitteita ja keinoja.

*Arkkitehti **Marianne Lehtimäki** on erikoistunut kaupunkisuojeluun ja kulttuuriympäristöön liittyviin kysymyksiin. Hän koordinoi Itämeren valtioiden kulttuuriperintöalan yhteistyötä Liettuan kulttuuriministeriön alaiselle kulttuuriperintöosastolle.*



Vietämme aikaamme yhä enemmän eri puolilla maailmaa sijaitsevilla globaalien kaupallisuuden standardisoimissa sisätiloissa. Krakova vuonna 2008.

Kuva: Gisle Erlien.

Kirjallisuutta:

Gregory J. Ashworth "How do tourists consume heritage places" kirjassa *Cultural heritage and tourism*, toim. Marianne Lehtimäki, Versus Aureus, Vilna 2008.

Jonna Berghall ja Minna Pesu, *Climate Change and the Cultural Environment Recognized Impacts and Challenges in Finland*, *The Finnish Environment* 44en/2008, Ministry of Environment.

Brian Graham, G. J. Ashworth and J. E. Tunbridge, *A Geography of Heritage: Power, Culture & Economy*, Great Britain 2000.

Jonas Grundberg, *Kulturarvöfvervaltningsens samhällsuppdrag*, Institutionen för Arkeologi, Göteborgs Universitet med stöd av Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen, Göteborg 2000.

Jonas Grundberg, *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvöfvervaltning Utveckling eller konflikt?* Göteborgs Universitet, Institutionen för Arkeologi, 2004.

Sustainable development strategies in Europe, toim. Robert Pickard, Council of Europe Publishing 2008.

1 Ks. esim. Olli-Paavo Koposen artikkeli "Ajatuksia huopakatosta", ICOMOS 3-4 /2008 Suomen osaston jäsentiedote, toim. Markku Mattila.

2 Kaupunkiseminaarissa puhuneen arkkitehti, ICCROMin asiantuntijan Katri Lisitzinin mukaan tämä "tulkinnan oikeus" on keskeinen kysymys tämänhetkisessä ruotsalaisessa suojelukeskustelussa. Yksi tiuhaan referoitu viite tässä yhteydessä on Australian ICOMOSin Burra-julistus (*Charter for Places of Cultural Significance*, 1999), joka pyrkii huomioimaan paikan merkitysrakenteiden moninaisuuden eri ihmisille. Myös päätöksentekoprosesseissa pitäisi tunnistaa näiden erilaisten merkitysrakenteiden vaaliminen. Ks. myös Euroopan neuvoston Maisemasopimus (2000) ja Viitesopimus kulttuuriperinnön merkityksestä yhteiskunnalle (Faro 2005).



*Kuvat: Marianne Lehtimäki.
helmikuu 2009*



Julkisten tilojen uusi käyttö generoi kiihtyvästi kaupunkien muutoksia. Göteborgin raatihuone Kustaa Vaasan torilla kaupunkiin keskustassa on 1670-luvulta, ja sen laajennus 1930-luvulta on täydennysrakentamisen kansainvälinen ikoni. Nyt Göteborgiin ollaan rakentamassa turvallisuussyihin vedoten uutta oikeustaloa, jonka tulisi valmistua 2010.

Raatihuoneen uusi käyttö tulee tuomaan muutoksia paitsi Erik Gunnar Asplundin huolella detaljoihin sisätiloihin myös keskeiselle toriaukealle ja monien kansalaisten merkitysrakenteisiin. Muutostöissä demokraattisen kansalaisyhteiskunnan ihanteen vaaliminen kaupunkiympäristön merkitysrakenteena saattaa olla vaikeampaa kuin autenttisen materiaailmaailman ja detaljoinnin säilyttäminen.

BERNARD M. FEILDEN

11.9.1919 - 14.10.2008



Bernard Feilden, maailmanlaajuisesti tunnettu ja Suomenkin rakennussuojelun kehittämiseen vaikuttanut arkkitehti, ICCROMin entinen johtaja, ICOMOSin Gazola palkinnon saanut rakennuskonservoinnin merkkimies kuoli kotonaan Old Barn Hallissa Norwichissa. Hän oli ns. VIP-seminaarin 1982 ja Suomenlinnaseminaari 1985:n tärkeimpiä taustavoimia ja oli mukana kääntämässä rekonstruktio- ja rakennusmuistomerkkien monikerroksisuutta vaalivan jatkuvan kunnossapidon suuntaan. Hänen aloitteestaan Suomessa alettiin valmistella Suomenlinnan esittämistä UNESCO:n maailmanperintöluetteloon.

Lainaan Tina Feildenin liikuttavan suruviestin sanoja "He achieved all he wanted to do, and probably more. The picture is on his last outing - a boat trip in late September, which he loved."

Mielessä onnelliset muistot

Maija Kairamo



Maisema vesirajan alla?

**Seminaari vedenalaisesta maisemasta perjantaina 2.10.2009 klo 9.00 – 15.00,
Museovirasto, Kulttuuritalon auditorio, Sturenkatu 4, 00511 Helsinki.**

Vedenpintaa on totuttu pilämään maiseman rajana. Jatkuuko maisema pinnan alla? Vastaus riippuu siitä mitä maisemana pidetään. Veden alta löytyy paljon samaa kuin maan pinnaltakin: Maastonmuotoja, aluekokonaisuuksia, kulttuurikerroksia, valtionrajoja, muinaisjäännöksiä, nykyisin jo puistojaakin. Vedenalaisen maiseman voi omakohtaisesti kokea ja välillisesti sitä voi tutkia monin tavoin. Kuviteltuna ympäristönä se esiintyy niin kansansaduissa kuin James Bond -elokuvissakin. Vedenalainen maisema on myös työn tai vapaa-ajan ympäristö. On alettu puhua vedenalaisista kulttuuriympäristöistä ja jopa kansallismaisemista.

Vedenalaisen maiseman määrittely-yritykset kertovat vähintään yhtä paljon määrittelijöistä kuin itse kohteista. Tässä seminaarissa luodaan katse vesirajan alle ja samalla niihin ihmisiin ja tahoihin jotka toimivat vedenalaisen maiseman parissa.

Ilmoittautuminen 25.9.2009 mennessä

<http://www.webropol.com/P.aspx?id=354257&cid=86394525>

ICOMOSin Suomen osasto r.y.

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6
00170 Helsinki

**PUHEENJOHTAJA
KIRSTI KOVANEN**
Etelä-Savon ympäristökeskus
Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
p. 0204904581, 0400-833065
kirsti.kovanen@ymparisto.fi

HALLITUS

**VARAPUHEENJOHTAJA
SATU-KAARINA VIRTALA**
Ympäristöministeriö / ALO
Kasarmikatu 25, Helsinki
PL 35, 00023 Valtioneuvosto
p. 0204907158, 0400-143970
satu-kaarina.virtala@ymparisto.fi

RIIKKA HEISKANEN
Oulunkyläntie 21,
00600 Helsinki
p. 050-4655891
riikka.heiskanen@hmk.fi

MAUNU HÄYRYNEN
Ståhlbergintie 6 F 61
00570 Helsinki
p. 040-5329639
mauhay@utu.fi

PANU KAILA
Liisankatu 16 P
00170 Helsinki
p. 040-538 9387
panukai@fa.geidai.ac.jp

RIITTA NISKANEN
Maisterinkatu 4,
15100 Lahti
p. 0400-433255
riitta.niskanen@koti.fimnet.fi

JUHANI PENTINMIKKO
Gustav Pauligin katu 8 B 31
00990 Helsinki
p. 0400-459496
juha-
ni.pentinmikko@pentinmikko.fi

ULLA RAHOLA
Arkkitehtitoimisto Ulla Rahola
Karlar, Vartiosaari,
00830 Helsinki
p. 09-6926043
ulla.rahola@kolumbus.fi

LAURA TUOMINEN
MV / RHO
PL 169,
00511 Helsinki
p. työ 09-40509477
laura.tuominen@nba.fi

**SIHTEERI
MINNA PESU**
p. 040 7718448
sihteeri@icomos.fi

TIETEELLISET KOMITEAT

**ARKEOLOGIAKOMITEA
NINA HEISKA**
Hiekkalaiturintie 4 A 15
00980 Helsinki
nina.heiska@gmail.com

**FOTOGRAMMETRIAKOMITEA
ja FINDQC
AARO SÖDERLUND**
Arkk.toimisto Aaro Söderlund Oy
Nauvon Saaristotie 67-4
21650 Lillandets,
p. 050-857099
aaro@soderlund.fi

**ILMASTONMUUTOS-
YHTEYSHENKILÖ
SEIJA LINNANMÄKI**
MV / RHO
PL 169, 00511 Helsinki
p. 09-40509445, 0500-170757
seija.linnanmaki@nba.fi

**KANSANARKKITEHTUURI-
KOMITEA
MARKKU MATTILA**
Töölönkatu 52 A 18,
00250 Helsinki
p. 045-6780994
markku.mattila@tkk.fi

**KAUPUNKIKOMITEA
LEENA MAKKONEN**
Helsingin kaup.suunnitteluvirasto
Kansakoulukatu 3
PL 2100, 00099 Helsingin kaupunki
p. työ 09-31037262
leena.makkonen@hel.fi

**KIVIKOMITEA
KATI WINTERHALTER**
Arkkitehti toimisto OKULUS Oy
Vanha Saunalahdentie 20
02330 Espoo
p. 09-4553554, 040-7185831
kati.winterhalter@okulus.fi

**KONSERVOINNIN JA
RESTAUROINNIN TEORIA JA
FILOSOFIA
HENRIK LILIUS**
Vironkatu 9 A 43, 00170 Helsinki
henrik.lilius@kolumbus.fi

**KOULUTUSKOMITEA
OLLIPAAVO KOPONEN**
Kidetie 4, 02460 Kantvik
p. 041-5471602
koponen.opa@kolumbus.fi

**TALOUDENHOTTAJA
TIMO HATTINEN**
ICOMOSin Suomen osasto r.y.
c/o Tieteiden talo
Kirkkokatu 6
00170 Helsinki

**KULTTUURIMAISEMAT
MONA SCHALIN**
Salonen ja Schalin Arkkitehdit Oy
Olympiastadion, Eteläkaarre A-prs
00250 Helsinki
p. 040-5329558
mona.schalin@welho.com

**KULTTUURITURISMI
ESA OLLIKAINEN**
Kettulanlahdentie 48,
70400 Kuopio
p. 040-7703779
esa.ollikainen@dnainternet.net

**LAKI- JA TALOUSKOMITEA
SATU-KAARINA VIRTALA**
Yhteystiedot, ks. hallitus

**PUUKOMITEA
ANTTI PIHKALA**
Arkkitehtitoimisto Antti Pihkala
Veturitie 14 A, 90150 Oulu
p. 0400-875606
antti.pihkala@arkkitehtiasema.fi

**RAKENNETEKNIikka
KOMITEA
KARI AVELLAN**
Konsultointi KAREG Oy
Töölöntorinkatu 11 B,
00260 Helsinki
p. 09-493411, 0500-700512
kari.avellan@kareg.com

**RISKIVALMIUS
MINNA PERÄHUHTA**
YM / ALO
PL 35, 00023 Valtioneuvosto
p. 0204907148, 050-5726354
minna.perahuhta@ymparisto.fi

**VEDENALAINEN KULTTUURI-
PERINTÖ
SALLAMARIA TIKKANEN**
MV, Meriarkeologian yksikkö
Hylkysaari, 00570 Helsinki
p. työ 09-40509057
sallamaria.tikkanen@nba.fi

**1900-LUVUN ARKKITEHTUURI
MARIANNA HEIKINHEIMO**
Archtoours Ltd
Pohjoinen Hesperiankatu 13 B 17
00260 Helsinki
p. 09-4777300, 050-3504700
marianna.heikinheimo@
archtoours.com

Port Payé
Finlande
112925
Itella Oyj

ECONOMY

